

MISKOLC MŰVELŐDÉSI ÉLETE AZ 1930-AS ÉVEKBEN A REGGELI HÍRLAP TÜKRÉBEN*

CSANÁLOSSI BÉLA

Közoktatásügy

Miskolc közművelődése a református kultúrára épült. A 18. századtól a katolikus kultúra is fejlődésnek indult. *Miskolc*ról, mint iskolavárosról csak az 1910-es évektől beszélhetünk.

Miskolcon 1929-től 34 tanintézetben több mintegy 400 tanerő több mint 12 ezer tanulót tanít. A városnak 6 polgári iskolája, 4 középiskolája, 2 tanítóképzője, 7 szakiskolája, 1 művészeti iskolája, egy főiskolája és 8 óvodája van. A város népességének gyarapodása továbbá sürgős feladatokat jelentett az intézményfejlesztés területén.

A középiskolai képzésben a latin és a görög kultúra bölcsője a humán jellegű királyi katolikus főgimnázium maradt.

A reál-tantárgyakat előtérbe helyező oktatási irányt az állami főreáliskola képviseli. Újabb típusú reálgimnáziummá, amely a modern nyugati műveltség terjesztésére helyezte a hangsúlyt, az ősi református főgimnázium alakult át.

A *Fráter György Katolikus Főgimnázium* közel ezer tanulóival a vidék legnagyobb középiskolája lett. *Budapesten* is csak egy gimnázium haladta meg ezt a létszámot. Az iskolán kívüli népoktatás folytatásaként működött a *Miskolci Szabad Egyetem*, amelynek évenkénti körülbélül 30 előadásán állandóan 2-300 hallgató jelent meg.

Miskolcon a két világháború között 14 népiskola működött, de mindössze csak kettő épült ez alatt az idő alatt, pedig nagy volt a tanteremhiány.

A tanárok helyzete bizonytalan. Sok az óraadó és a szerződéses pedagógus. A gazdasági válság idején csökkentették az oktatói kart, viszont nőtt a tanulók száma. A nehézségek ellenére mégis sikerült a tanítás korábbi színvonalát megtartani. 1930-ban tanítógyűlést tartanak a diósgyőri vasgyárban, ahol a résztvevők sürgetik anyagi helyzetük javítását.

A *Reggeli Hírlap* az 1936-37. tanév végén rövid áttekintést ad a *Miskolcon* működő középfokú iskolákról, a következők szerint:

Izraelita Tanítóképző Intézet

A vallásos nőnevelés terén nagy erősség. A jelöltekkel egyénileg foglalkozó intézet tanítási eredményei kiválóak.

* Részletek egy hosszabb tanulmányból.

Evangélikus Tanítóképző Intézet

Az oktató-nevelő munka mellett figyelemre méltó az a hazafias nevelés, ami ott megvalósult. A 198 tanuló közül csak 20 nem felelt meg a követelményeknek. Az ének-zene-képzés jó színvonalú. A jelöltek gyakorlati képzését a kiváló gyakorlóiskolában tartják.

Királyi Katolikus Fráter György Gimnázium

A legnagyobb létszámú iskola, aminek jól szerkesztett lapja is van. Nagy büszkeségei az iskolának a *Gerevich* mester keze alatt vívó diákok, akik *Budapestről* 3 bajnokságot hoztak haza. Az iskola növendékeit 36 tanár tanítja.

Miskolci Református Leánygimnázium

Az 562 leánytanulót 28 tanár oktatja. Csaknem 20 % a bejárók száma, ami akkor igen magasnak számított. Az iskolában példás és eredményes oktatás folyik.

Református Léway József Gimnázium

A 377 fős intézet falai között kiváló munka folyik. A vallásos élet elmélyülése a jellemző.

Állami Hunfalvy János Gimnázium

Kis létszámú gimnázium 257 tanulóval.

Magyar Királyi Állami Polgári Iskola

Ma, a testnevelés reneszánsza idején, fájón állapítja meg a krónikás, hogy nincs tornatermük. (Ez az áldatlan helyzet sajnos sok évtized múltán is jellemző a magyar iskolákra.) A filmek iskolai elhasználásának szép példája és eredménye, hogy 1936-ban 30 oktatófilmet vetítettek a tanulóknak.

Miskolci Állami Polgári Leányiskola

Az 1875-ben alapított iskolában 682-en tanulnak. Az elmúlt tanévben 21 oktatófilmet vetítettek a tanórákon.

Állami Fa- és Fémipari Szakiskola

A magyar Ruhr-vidék egyetlen ipariskolája, amely rendszeres ipari képesítő és továbbképző intézmény.

Városi Női Felsőkereskedelmi Iskola

Az akkor húszéves iskolának 218 tanulója van.

Állami Felsőkereskedelmi Iskola

Az iskola 271 tanulója közül 114 bejáró.

Városház Jenő Zeneiskola

A növendékek megoszlása:

zongora főtanszék	109 tanuló
hegedű	23 tanuló
gordonka	11 tanuló
orgona	3 tanuló
zeneszerzés	2 tanuló
zenei játékos tanfolyam	28 tanuló

A *Koller Ferenc* igazgatása alatt álló iskola növendékei rendszeresen adnak hangversenyt.

Az irodalmi élet

Miskolc irodalmi élete sohasem tudott kibontakozni. Ha egy-egy költő fel-fel tűnt, útja előbb-utóbb elvezetett innen. Kevés a buzdítás, emellett érdektelenség, a pártfogás hiánya tapasztalható.

A miskolci irodalom régi nagyjai: *Dayka Gábor*, *Tárkányi Béla*, *Lévay József*.

A miskolci írókat, költőket a *Lévay József Közművelődési Egyesület* tömöríti. Az egyesület mindinkább az irodalmi feladatok felé hajlik. Irodalommal foglalkozik a Diósgyőr-vasgyári *Turán Egyesületet* is, amely a 30-as években irodalmi matinékat rendezett.

Talán az egyetem hiánya az oka annak, hogy *Miskolc* irodalmi élete messze elmarad Szeged, Debrecen vagy Pécs mögött. A miskolci költők és szépírók többnyire magányosan dolgoznak, és néha egymást sem találják meg.

A *Reggeli Hírlap* rendszeresen közöl folytatásos regényeket, ami akkoriban fontos előfeltétele volt annak, hogy könyvként is megjelenjen egy helyi irodalmár műve.

Ha *Miskolcon* nincs is eleven, színvonalas, országos jelentőségű irodalmi élet, mégsem elhanyagolható az az erő, amely itt él a városban, és a lehetőségekhez képest publikálhat. Néhányuk rendszeresen a *Reggeli Hírlapnál* helyezi el írásait (*Sassy Csaba*, *Vér Andor*, *Kozma Béla*, *Balázs Győző*, *Geöcze Anna*). *Sassy Csaba* korának közkedvelt költője volt, aki országos hírnevet is szerzett. *Hét ország frontján* c. regényét 79 részben közölte a lap.

A novellisták közül *Serédy Jenő*, *Kigyóssy Sándor*, *Brucknemé*, *Farkas Gizella* és *Borsovai Lengyel Gyula* írásai jelentek meg gyakran a *Reggeli Hírlapban*.

Ünnepi alkalmakra *Duszik Lajos* írt rendszeresen emlékbeszédeket. Mint esztétát, *Vucskovics Jenőt* kell megemlíteni. *Dolák Árpád* versei is rendszeresen megjelennek a lapban. Ma már „eladhatatlan” költeményeinek hangulatát érzélgősség jellemzi.

A *Lévay Egyesület* gondoskodik arról, hogy időnként magas színvonalú irodalmi műveket is halljanak, és az irodalom barátai találkozzanak a legnagyobbakkal.

A lap 1930. február 14-i száma tudósít a *Nyugat* irodalmi estéjéről *Miskolcon*. *Babits*, *Gellért Oszkár*, *Kosztolányi*, *Móricz*, *Nagy Endre* és *Schöppflin Aladár* szerepelt a pódiumon. Az est bevételét *Kaffka Margit* emléktáblájának költségeire fordítják.

Miskolcon is jelentős esemény a *Magyar Könyvnapok*. 1930. május 17-18-án a miskolci könyvkereskedők a *Széchenyi utcán*, a színházi árkád alatt, és az *Erzsébet téren* sátrakat állítanak fel, ahol a magyar irodalom remekeit olcsón kínálják.

Az egyesület évről évre rangos irodalmárokat, színészeket hív meg, akik a *Zenepalotában* vagy a *Korona Szállóban* találkoznak a miskolci irodalombarátokkal. Így 1931-ben *Kosztolányi*, *Karinthy*, *Simonyi Mária* színésznő, nem sokkal később *Sík Sándor*, *Móra Ferenc*, *Áprily Lajos*, *P. Gulácsy Irén* a vendége *Miskolc*nak.

Lillafüreden tartják 1933-ban az IGE (*Írók Gazdasági Egyesülete*) kongresszusát. Irodalmunk java városunk vendége, köztük *József Attila*. Itt írja csodálatos versét, az *Ódát*. Később, 1936-ban az IGE a miskolci írói héten 50 neves író delegál városunkba. Kiemelkedő esemény volt a színházban megrendezésre került irodalmi est, ahol *Móricz Zsigmond*, *Gulácsy Irén*, *Nyirő József*, *Mécs László*, valamint *Báthy Anna* énekművésznő, *Ascher Oszkár* és *Baló Elemér* színművészek.

A Reggeli Hírlap Mécs László estjét így hirdette: „A legnagyobb, a legnépszerűbb élő magyar költő.” (1932. április 6.)

Figyelemre méltó Serédi Jenő dr. írása: *Lehet-e Miskolcon irodalmi életről beszélni?* (1932. október 16.) Nemcsak lehet, de kell is beszélni! Van-e vidéken irodalmi élet? Alig van, inkább nincs. Vidéken az nincs, ami írókat nevelhetne az országnak. A vidék most is csak olyan hely, ahol észrevétlenül lehet aludni. Vidéken is észreveszik az embert, ha a fővárosban látják meg. Tehetség, akarat, kitartás, lelkesedés önmagukban nem elegendőek. Alkalom is kell. Szerencse sem felesleges. Idő is szükséges, és főképpen elismerés. Ez pedig vidéken nem terem. Csodálatos, mégis vidéken ringott hazai kitűnőségeink legtöbbször a bölcsője; Vidéken kelt ki, de terebélyes fává a fővárosban vált. A szerző szerint a siker záloga a vidéki közművelődési egyesületek kezében van. Arra nincs semmi szükség, hogy pénzt áldozzanak előadásokra, amikor egyes fővárosi nagyságokkal boldogítják a vidéket, anélkül, hogy ennek a vidéki közönség lényeges hasznát látná. Ha ezt a pénzt irodalmi munkák jutalmazására és könyvek kiadására fordítanák, nagy lépéssel haladnának a vidék szellemi önállósításához. A korabeli krónikás néhány gondolata ma is megszívlelendő.

„Hol bujkálnak a miskolci írók?” – teszi fel a kérdést Zsolt Béla, a finomtollú író. A *Lévay Egyesület* irodalmi matinéi megmutatták, hogy van Miskolcon irodalmat igénylő közönség.

A Miskolci Nemzeti Színház

A színház 1823-ben épült fel az ország első közsínházaként. 1843-ben leégett, de 1857-ben újra felépült a polgárok nemes közadakozásából. Miskolc 1923-ben büszkén ünnepelhette színházának százéves jubileumát.

A színház válsága a 20-as években következett be. Ettől az időtől kezdve 1939-ig az intézmény története a *Sebestyén család*hoz kapcsolódik. Ebben az időszakban születik meg a vidéki viszonylatban páratlanul álló miskolci operaciklus.

A fővárosi operettszínházak hatása alól a vidék sem tud mentesülni. A színház, bármilyen nemes ambíciókat is táplál, nem képes a tömegizlést megváltoztatni, jelentős mértékben a közizlés irányítása alatt áll. A budapesti Városi Színház és a miskolci színház között olyan szerződés állott fenn, hogy a fővárosban vendégszereplő majdnem minden világhírű művészt miskolci fellépésre is kötelez. Így a színház az operaelőadások terén felülmúlja a többi vidéki város teljesítményét, s a miskolci közönséghez elhozta a sok kitűnő operaénekest.

A miskolci polgárság a gazdasági válság szorításában arról kezd az elsők között lemondani, amit leginkább nélkülözhet – ide sorolható a színház is, amely nehéz anyagi helyzetbe kerül, s a városhoz fordul segítségért. *Hodobay Sándor dr.* polgármester szerint van mód a vidéki színészet megmentésére, ami két tényezőtől függ: az államtól és a közönségtől.

Sebestyén Mihály színigazgató 1930-ban az évad befejezése és a nyári állomáshelyre való költözés biztosítása érdekében anyagi támogatást kér. Egyrészt az általános elszegényedés, másrészt és az új technikai csodák: a mozi, a rádió és a hangosfilm konkuren-

ciája okozza a színházak válságát, aminek leküzdésére saját erejükből nem képesek. A vidéki teátrumok közül egyedül a miskolci állta meg az ostromot.

A nehézségek ellenére a színház működik. Olyan, később híressé vált művészek játszanak itt, mint *Kemény László*, *Bilicsi Tivadar* és mások.

A színház gyakran él azzal a lehetőséggel, hogy neves fővárosi művészeket hív meg egy-egy szerepre. *Fedák Sári* az 1930. március 15-i ünnepélyen, *Dayka Margit* az *Erdész-lány* címszerepében. Jelentős esemény *Beregi Oszkár* vendégjátéka. 1931-ben *Teiko Kiwa* japán operaénekesnő néhány előadása érdemel említést.

Az ország legolcsóbb színháza a Miskolci Nemzeti Színház – hirdetik 1931-ben. Két pengő a legdrágább földszinti hely. Az utószezonban így igazodik a rossz gazdasági helyzethez.

1932 januárjában *Honthy Hannát* láthatja a miskolci közönség a *Maya* címszerepében.

Sok színházlátogató még a mérsékelt helyárakat is sokallja. Egy korabeli levélből idézünk: „A színház nem a direktor üzlete, hanem a közönség lelki szanatóriuma, ahová lelkierőt megy gyűjteni magának. Le a helyárakkal, egészen addig, hogy minden ember, anyagi megerőltetés nélkül a színházba járhasson!” (1932.)

A belügyminiszter 1932-ben megváltoztatta a színházi bizottság és a megyei közgyűlés határozatát, és nem három, hanem csak egy évre adja a színházat *Sebestyén Mihálynak*. Felhívta a várost, hogy biztosítsa *Sebestyénnel* szemben 30 ezer pengős követelését, és egyéb súlyos kikötéseket tett a színház bérlőjével szemben.

Az 1932-es évadot *Zilahy Lajos Tűzmadárjával* kezdik, a főszerepekben *Mezey Mária-val* és *Kemény Lászlóval*.

A színház szükséglet, csak a nincstelenség teszi luxussá. A társulat meg akar mérkőzni a gazdasági helyzettel. A lap 1934. május 6-i száma beszámol arról, hogy az elmúlt évek gazdasági számuma elsöpörte a magyar színjátszás sok maradandó értékét. *Sebestyén Mihály* próbálja a színházat a nehézségek között eredményesen vezetni. Sok a premier, még vidéki viszonylatban is, néha egy héten kettő is. A szezonban zömmel operettek, könnyebb francia vígjátékok szerepelnek műsoron. A miskolci közönség óhajítja az operaelőadásokat is. Ennek bizonyítéka 1935 januárjában a *Tosca* bemutatása az *Operaház* társulatának közreműködésével.

Móricz Zsigmond többször jár *Miskolcon*. Megtekinti *Az orvos* című darabját, és meleg hangú levélben méltatja az előadást az igazgatónak.

Általános gyakorlat egy-egy színész jubileumi játéka. Talán a remélhető nagyobb bevételek miatt több fővárosi színész szerződik néhány előadásra *Miskolcra*, köztük *Honthy Hanna*, *Gombaszöge Ella* és *Beregi Oszkár*.

Sebestyén Mihály a magyar vidéki színészet történetében páratlan újítást vezetett be, az első operaciklust. A kezdeti 3 hónapban 25, az első két évben 100 operaelőadást tart, zsúfolt házak előtt. Kevés vidéki színház dicsekedhetett hasonló teljesítménnyel. Többek között *Leo Slezák*, *Baklanov*, *Teiko Kiwa*, *Németh Mária* és *Sándor Erzsébet* játszott a miskolci közönség előtt.

Mindemellett az operett alkotta a repertoár jelentős részét. Ezt igényelte a szélesebb közönség is. Az igazgató tulajdonát képező felszerelés elzalogosítása ellenében sokszor évi 20-30 ezer pengő kölcsönt is megszavazott a város, csak éppen a teljes összeget nem folyósították az állandó anyagi nehézségek miatt. Mivel *Sebestyén* mégis fenntartotta és működtette a színházat, mindig meghosszabbították a szerződését.

A miskolci deszkákról olyan művészek indultak el a főváros meghódítására, mint: *Dayka Margit, Sulyok Mária, Mezei Mária, Kiss Manyi, Neményi Lili, Bilicsi Tivadar, Kemény László és Rajz János.*

A színház eleget tett a közönség igényeinek. Kulturális eseményekre, jótékonyági előadásokra, délelőtti matiné műsorokra díjtalanul igénybe vehették a színházat a különböző dalos-, levente- és más egyesületek.

Egressy Gábor (1808 – 1866), a magyar színművészet egyik legnagyobb alakja borsodi származású volt: Sajólászlófalván született, Miskolcon tanult, 1826-ban pedig Disznóshorvától (a mai Izsófalváról) szökött meg az atyai háztól, hogy színésznek álljon. Valószínű, hogy a diákéveiben szerzett miskolci színházi élmények vezették e pályára. A mellszobor Izsó Miklós alkotása (1862). Fehér márvány eredetije a Magyar Nemzeti Galéria tulajdona, a képen látható bronzmásolat Izsófalva főterén áll 2001 óta.